

Németh László élete képekben

A szerkesztőnek, aki Németh Lászlóról fotóalbum összeállítására vállalkozik, sokféle ellentmondással kell szembenéznie. Mindenekelőtt azzal, hogy az író élete és műve — már-már Petőfiére emlékeztetően — szerves egybetartozás és megfelelés a pályán, termékeny kölcsönhatás. Németh a maga életét is műalkotássá akarta formálni, s írói munkássága is jóval több volt irodalomnál; a jobbító szándékok emberi példája és a szellem politikája, összefoglaló szóval: „üdvösségügy”. Nem elég hát csupán a külső életrajzot dokumentálni, a feladat nagyobb: a biográfiát pályaképpé kell bővíteni, a portrét pedig a magyarság huszadik századi sorsának történelmi tablójává szélesíteni. Továbbá figyelembe veendő, hogy míg az életút — az alkat és szerep szigorú dialektikájának megfelelően — törvényszerűen kanyarog, a róla készülő fényképfelvétel jobban ki van szolgáltatva véletlennek és alkalomnak: az ünnepi pillanatokat hamarabb megörökíti, mint a „homályban” bontakozó íróság belső szennzációit. (Amilyen gazdag fotóanyagban például az író monarchiabeli gyermekkora vagy a hatvanas-hetvenes évek konszolidációs időszaka, olyan szegényes az igazán nagy csúcsteljesítményeké: a *Tanué* vagy a „vásárhelyi” korszaké.) Aztán felettébb egyetlen a színvonal is: sok a (jobb-gyengébb) amatőrfelvétel és kevés a valóban művészi igényű kép; e tekintetben jóval rosszabb az arány a háború előtt mint utána.

A kötet összeállítója, Németh Lászlóné (és két segítője: Németh Ágnes és Lakatos István) szerencsés megoldást talál a dilemmákra. Élet és mű egyensúlyát a képekhez fűzött írói kommentárokkal valósítja meg. Anélkül hogy az idézést mértéken felül erőltetné, aforizmatikus önvallomásokban szemlélteti Németh gondolkodói karakterét és látásmódját, a tanulmány-, regény- és drámaíró ars poeticáját, ítéleteit koráról és önmagáról. Ahol kevés a fotó, a hézagokat más irodalomtörténeti dokumentumok (kézirát-facsimilék, folyóirat-címlapok stb.) közlésével tölti ki. A heterogenitás ellenszereként pedig kiemelt helyet juttat a művészi igényű ábrázolásoknak, így például Bérczi László, Molnár Edit és Zinner Erzsébet fényképfelvételeinek, vagy Borsos Miklós, Ferenczy Béni szobrainak és Nagy Imre rajzáinak.

A képeskönyv még az írói életművet behatóan ismerő olvasók számára is tartogat meglepetéseket. Újdonságnak számít például a „bur család” mellett a familia polgári ágának, a vándoriparos Gaál-ősöknek és az osztrák rokonságnak a bemutatása, aztán az *Irgalom* életrajzi háttérének a megelevenítése apa és fiú levelezésében, vagy Sata modelljének, a felsőgödi körorvos lányának az arcképe. (A nagybányai szülőház fotója, amit Beke György a *Honismeret* 1983. évi 4. számában tett közzé, valamint az 1984 őszére felújított mezőszilasi Németh-küriáé, minden bizonnyal a kiadás időrendjének okán maradt ki a kötetből. Föltehetően terjedelmi korlátokkal magyarázhatjuk, hogy a Bajnok utcai lakás képe mellől hiányzik a *Magam helyett* önéletírásából jól ismert Fazekas utcai otthoné, a Toldy főreáliskola fotója mellől meg a Buljovszky utcaié, amely pedig hatodikos koráig alma matere volt az írónak.) Igen gazdag és változatos a kor irodalmi és szellemi életét ábrázoló képanyag. E tekintetben a *Protestáns Szemle* és a *Napkelet* szerkesztőinek, Zsinka Jánosnak és Tormay Cecile-nek az arcképeire utalunk, továbbá ama csoportképre, amely Bohuniczky Szefi író-társaságát mutatja be, aztán az elfeledett első szárszói konferencia felvételeire és a kortársak szinte hiánytalan galériájára. (Csak a kivihetetlen teljesség ab-

rándjában leledző kritikus róhatná fel, hogy a szellemi inspirátorok sorában Babits portréja mellől hiányzik Szabó Dezsőé, valamint, hogy a *Válasz* megszűnése után elmarad az utalás a *Magyar Csillag* nem kevésbé fontos mozgalmára.) A gyűjtemény nem zárja be Németh Lászlót valamely egyszemélyes írói műhelybe, hanem alakját az összmagyar- és világirodalom szélesebb összefüggésrendszerébe állítja. Feltárja kapcsolatait — az 1935-ös nevezetes erdélyi út dokumentumaival kezdődően — a kisebbségi magyar irodalmakkal, majd Gandhi, Tolsztoj és Schweitzer arcképeivel az égtájakat jelöli ki, amelyek az író fejlődését vezérlik, a Herder-díjkiosztó ünnepség fotóival pedig vállalkozásának közép-kelet-európai elkötelezettségét hangsúlyozza. Érdeme végül az összeállításnak, hogy — a művet méltató kritikusok, így Király István és Vekerdí László, aztán B. Nagy, Czine, Béládi és mások szerepeltetésével, az íróról szóló fontosabb tanulmányok szemléljével — megbízható és összegező képet ad a Németh-életmű hazai fogadtatásáról, kultuszáról is.

A fotóalbum fő erénye, hogy — alig nyitván teret bizonyos társasági szempontoknak — írócentrikus. Németh László majd minden fontosabb arcképét tartalmazza. A portrén eleinte a „csillogó panasz” a meghatározó vonás, szomorúság és nyugalom sajátos ötvözete, később pedig a személyiségben zajló dráma. „Örültség” és „belátás” konfliktusos családi öröksége, az értelem hideg fénye és az emberszeretet vele vitázó enyhült derűje, az intellektus ébersége és kételye. Majd végül a küzdelem „a magát makacsul tartó fiatalság” friss szelleme és a „korai betegség” testi fáradtsága között. Örvedetes a sok családi kép: nemcsak azért, mert a feleség az író első számú modellje, hanem mert egyik-másik főművének, így a *Homályból homályba* önéletírásának és a *Lányaim* monográfiájának is megelevenítő illusztrációja. (A kötet a szakma emberét még filológiai apparátusával is elismerésre készteni. Igazítani való — a szedés összekeveredése okán — csak a 96. l. csoportképének aláírásán van: az első sorban Vörös Mihály igazgatótól jobbra Kiss Károly, Somogyi József, a katolikus hittanár, Kiss Imre, Fábrián Gyula és Zentai János ül.)

A képeskönyvvel az író özvegye — Németh László eszmei hagyatékának serény és hozzáértő gondozójaként — a magyar irodalomtörténetírás súlyos adósságát törleszti. Reméljük, hogy példamutató kezdeményezése az íróról szóló vallomások és tanulmányok legjavát egybegyűjtő emlékkönyv megjelentetésével folytatódik. (*Gondolat.*)

GREZSA FERENC